

La idea del Temps en la poesia filosòfica de Francesc Fontanella

Ekaterina STRELTSOVA
Doctoranda per la Universitat de Moscou

Francesc Fontanella (1622-1679...) és, possiblement, el poeta més representatiu del segle XVII –l'època del Barroc–, que va donar a Catalunya uns poetes molt importants.

La majoria de la seva poesia és encara inèdita i una bona part d'aquesta es conserva en manuscrits. L'única edició que tenim al nostre abast és la tesi doctoral de Maria Mercè Miró que proposa la següent classificació de l'obra de Francesc Fontanella:¹

- I. La poesia religiosa
- II. La poesia satírica
- III. La poesia civil
- IV. La poesia amorosa
- V. El «vexamen»
- VI. Cançons nadalenques i populars.

La poesia que ara analitzarem, segons aquesta classificació, s'aplega sota la dualitat *poesia religiosa* i *poesia amorosa*. Però ja que, en un principi, volíem analitzar els conceptes de Temps i de Mort, que són els conceptes fonamentals de la visió humana del món, i els més freqüents en tota la poesia de Francesc Fontanella –i en tota la poesia barroca–, hem decidit anomenar a aquesta poesia “poesia filosòfica”.

El poeta veu el Temps com la categoria més important de la mentalitat humana i parla sovint sobre la velocitat del temps i el seu moviment actiu en el món en què viu el poeta. El problema del temps, Fontanella l'explica en dos aspectes fonamentals:

- 1) Relacions entre l'home i el Temps
- 2) Relacions entre l'home i la vida eterna

1) RELACIONS ENTRE L'HOME I EL TEMPS

El poeta s'imagina el Temps com una extensió lineal i constant, que va des del principi fins a la fi sense aturar-se i sense tallar-se. És com un riu que representa la vida humana en la terra.

1 Maria Mercè Miró, *La poesia de Francesc Fontanella*, Tesi Doctoral, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, 1991. Fem les citacions seguint la numeració dels poemes d'aquesta edició i regularitzem ortogràficament el text.

Però, tot i que el Temps és una extensió lineal, el poeta el veu com un element dinàmic, capaç de produir efectes determinats. El Temps no és immòbil, comença a moure's i a entrar en la vida humana:

Els anys *se precipiten*
tan veloçment *al fi*
que és començar *a viure*
començar *a morir* (núm 202, 5-8).

Hem de notar que en la poesia de Francesc Fontanella el Temps té un caràcter destructiu. No obstant això, el poeta parla de la seva pròpia vida i al mateix temps la contempla, apartat d'ella, com un observador aliè:

D'esta manera passen
mos dies fugitius,
que no els tinc per mos dies
puix són els que no tinc (núm. 202, 65-68).

El Temps ho muda tot i el poeta comprèn que tot canvia, àdhuc ell mateix:

Desconec la figura
de mi mateix en mi,
tots los colors confusos
mudats tots los perfils (núm. 202, 77-80).

Com ja hem esmentat més amunt, el poeta presta molta atenció a les relacions entre la persona i el Temps i divideix el Temps en "Temps exterior" i "Temps interior".

El poeta entén el Temps exterior com el temps real que passa i que sempre dura (el Temps exterior no depèn de la vida concreta de la persona que viu en la terra). En canvi, el Temps interior és el seu món interior, els seus sentiments i pensaments, que juguen un paper fonamental en la seva vida:

Amor, que té son principi
en les altes perfeccions,
en vós solament té *vida*,
i *vida immortal* per vós (núm. 97, 17-20).

Fontanella divideix el Temps en tres plans: el passat, el present i el futur (a diferència dels poetes medievals, que quasi mai parlen del futur). Cada pla temporal significa per al poeta coses diferents: el passat li reporta bons records de l'amor i de la felicitat passades (l'amada del poeta és morta) i ell sempre la recordarà:

Així, amorosa Belisa,
competiren sens mudança
mos records i ta bellesa,
ton *valor* i ma *constància* (núm. 162, 37-40).

El present és un període de sofriments que s'han d'oblidar, tot i que continuï pensant-hi:

Oh, quant *engany!* Oh, quanta *desventura!*
A l'orbe tot féu ombra ta *esperança*
i poca terra ocupa ta *ruïna* (núm. 14, 12-14).

El poeta pensa molt en el futur, que li ajuda a mantenir l'esperança:

Si per los [dies] que *passaren*
altres han de *venir*,
uns són de l'*esperança*,
los altres de l'*oblit* (núm. 202, 69-72).

En la poesia de Francesc Fontanella, el Temps està marcat en unitats concretes, a partir d'aquelles paraules que tenen en el seu significat el sema de "temps": *hora, dia, segle, any, edat, vida, mort*:

Passen *edats* i *vides* ...
Fugen volant les *hores* (núm. 202, 1 i 17).

Com sento *sigles* d'ausència
és lo consuelo un *instant*,
i un àtomo d'alegria
paguen mos ulls amb un mar (núm. 105, 13-16).

Quan el poeta parla del seu amor a la seva inaccessible dama (bé sigui Nise o la pastora anomenada Gileta) descriu els sentiments i sofriments que li causa la seva amada. Els descriu amb les paraules que tenen el sema de les estacions i dels mesos de l'any:

Bella, fragant *primavera*
formen los alats cantors
mariposes de l'aurora,
clarins precursors del sol (núm. 159, 1-4).

Fontanella utilitza aquestes paraules com a metàfores:

Primavera de l'*octubre*
i *juny* ardent de mon cor (núm. 112, 15-16).

Ell anomena la seva dama «bella homicida» i «cometa de ma mort» perquè la incomprensió i manca d'amor per part seva li porten la mort:

Partiré, mes la bellesa,
enveja dolça del sol,
o serà mort de ma vida
o cometa de ma mort (núm. 144, 5-8).

Però al mateix temps està content d'aquesta mort:

Guardau florides memòries
de l'ardor més animós
que, idòlatra de la vida,
per *fruit* espera la *mort* (núm. 155, 9-12).

Així, l'amor i la mort conflueixen en un mateix punt:

Mort feliç, mort amorosa,
dolça Gileta i amada,
si una llagrimeta tua
és la generosa paga (núm. 107, 33-36).

2) RELACIÓ ENTRE L'HOME I LA VIDA ETERNA

El poeta presta molta atenció a les relacions entre la persona i Déu. Seguint la tradició cristiana, el poeta parla sobre la importància de Déu en la vida de cadascú, i de l'ajut de Déu a les persones que creuen en ell. La introducció d'aquest tema, l'única cosa constant en la seva vida, permet confrontar temps i eternitat:

Vinc a nàixer morint. Vós, inspirau-me!
Puix nasquéreu per mi, per mi moríreu,
així, il·lustrat de la mortal presència,
cantaré eternament vostra clemència (núm. 167, 13-16).

En les relacions "home-vida eterna" hi ha dos aspectes a destacar. Primerament, el poeta pensa en el Temps de la vida terrenal només com el moment que passa molt ràpid, de manera que cada persona ha de pensar en la vida eterna:

Mes, pus la vida tota
és un *punt* infeliç,
pensem en altra *vida*,
que és nostra *fi* sens *fi* (núm. 202,93-96).

Després de la vida en la terra, hi resten molt poques coses, que desapareixen en un moment:

Lo que un sospir anima
acaba altre sospir (núm. 202, 11-12).

Per això la vida eterna significa la constància i la tranquil·litat:

Pensem en altra *vida*,
que és nostra *fi* sens *fi* (núm. 202, 95-96).

D'altra banda, el poeta busca la possibilitat de recordar sempre el passat per conservar en la memòria allò que es pot oblidar:

Càndida, cristal·lina corrent pura,
aiguafort d'un voler de flama activa,
que en caràcter etern bronces aviva
de Nise burilant la sepultura (núm. 27, 1-4).

El poeta tracta d'immortalitzar el seu amor per la seva amada, ja morta. Per això escriu els seus versos, com el pintor que pinta un quadre o l'escultor que esculpeix una estàtua, per conservar en la memòria de la gent allò que ell estima:

Perquè duren eternes vostres vides (núm. 27, 12).

Partiré, mes la firmesa,
glòria d'un perfet amor,
ha de viurer *immortal*
amb vós, per vós i com vós (núm. 144, 17-20).